

Манджин Вата, Борис хойр — гэсэн ах-дү хойр. Вата дүүгэйн зууан ах — баахн ургыца, шулууну нь певчи төтнэ келтэ. Борис ах — хол дү болвичи, тэжигүй, оли үг э, ик эмтэ-далта. Багысан төмрин дэмшт өвтэ, техникд дурта. Ончар хамдан ёсидни, хооридан чр энхкр.

Арви наам күүрчкэ, ахн тракторн курс төгсөв. Дүүгэйн дахулад элд болв. Даруны Борис эврэн трактор Бовулд болв. Ах-дү хойр шууж кэйдг билэ. Эднэ сэн кэйдмшин скар Благовещенск района газет чдг билэ. Нег дакдж ах-дү хойран рг «Алтайск правда» гарв.

1957 джидин ноябрин 7 — ах-дү йрт кезэд чиги мартгдшо ёдр. Эн ёр Батан хүрм болв. Хүрмд Благовещенскэс, Сухой-Ракитгэсэс, Нижний-учукас, Преграднэс, наан чиги хол эрэс хальмг көвүд, күүжд ирв, ха-дан кэйдг трактористнр, ёбр баа-колхозникүд — цугтар гилтэ хурв. мн герт эс багтхла, олна шиндвр хүрмин нэйрг клубт келтэв.

Ахн гертэ-малта болджахд, дүнн хэр байрлв. Борисн дакад нег ик айрн, бийдн болхла, ахинн хүм болджахас хол даву — шиддүр лна нүүрт үүнд комсомольск билет ёрүдлэ. Ода Борис — Ленинск комсо-олин член. Иим ик атта нериг, эн аахи хальмг көвүн сэйнар кэйдлэ, икэр, олдн үлгүр болмар бийэн бэ-дж зүүв.

Арви дөрви джил урд Борис — авта көвүн билэ. Яггэж дэн бол-иг, орн-чутган харсхар өчкэн йовс-г, амаран баадлгтэ күүгэинн, гар-н-төрөн, газр-усан сэйнар медхш. йов ёбр бэйс хальмгуд тангычан фад нүүртгэд бэйхлэ, зүрхн саядар йайсад, кинти өклэд орхла, дулан гар темцг шовун мет, дживр ургэад, гингэн гачалдад бэйв.

Колхозин цуг намра кэйдмшэн ду-счкад, тангычан темцр. Ново-Бла-говещенск станц күртл нег машинд йж-эдинн ачад, нег машинд дүүрн амти дахад, булан үгэн келлдэ, энхкрэр ах-дү метэр мендлэд, поезд суулгэад, хол хаалгэдын орулв.

Өвдгнэ цасн орчкесн, тачкэджак

кинти газрас дулан хувцта гарсн Логвинерин станцд сё ирд буухла — тенгэр-гаар хар! Джисэд хур орад бэйнэ, төгөлнөгдэн балыч — валь-нигта йовдж болджахш! Дулан хувци керг уга болв.

Борис поездэс хошхоорагчан буу-лгнн, тер ормдан кестгэй зөгсв. «Ма-на газрин зах... Ягэсн өвэйрц юмб. Кинти угадж. Ода бийн газр хаг-лэж болхми...»

Телеграмм ёгүлснэ нийэдүртнн ик терг чирсн трактор ирв. Тер ёдрэн совхозд күүрчлэв. Конторни газз — да-ла амти. Ик зуны хальмгуд. Кестгн багата шин газет умшджана. Холэс «Хальмг үнн» гидж үгэдиэ.

Борис багысан нааран ахинн ём-нэс хэрүцэж үг келдгөгтар ёслэ. Бийнн кэйдлэд, амтилэ күүндэд, юм медг болад ирхлэри, зэрмдэн ахинн йовдл тасэджо билэ. Тер бийнн нег дакдж чиги хэрүцэд уга. Тегэд чиги ахнн, — «Хёбнд ордж кэйджми», — гихлэ, дотран алиэ болсн бийнн — ду гармо, зөвшэл ёгв.

Багысан кэйдмшт дасен ах-дү хойр ардн ордж кэйдлв. Увл кинти уга, чингтэ болв. Хёбдэн эди тоота ёдр кошарт орулди. Идг сан, хёд дар-хн, газрас сэйнар цадна. Хооридан ик ни бээдг билэ. Негнн хёбдэн хэ-рүлхлэ, үлдснн хаша-хаалгэан яед-ин.

Батан герин күн — Боова тө-рүц хара бэйхш. Боова оли үг уга, ик кэйдмшч күүжд жүн. Гер дотран цеврлэд, хот-хоолан кечкэд, хё уелл-гэнд дөнэ болдми, ёрүнд гаргэцлэд, асхнд тосэж авдми. Эн гурвн кэйд-мшч улс ик таарта, ни бээдми.

Нег дакдж Бата сокту ирв. Түү-нэ хёбн «керг» харгэад, дару-даруны совхоз ордж болв. Зэрмдэн «тенд хүрм болхмэж, намаг наар гилгэж», — гиггэд йовдж оддми. Ода тоота арүл ирд болв.

Нег ёрун Борис босв. Эндр ахнн хёбнд тархми билэ. Газа гархларн, хашад үлжэн хойр хё үзв. Вергнэсн юн хёбдинн сурина.

- Бата чамаг эдинг алтха гилэ.
- Юнгэд?
- Кен медлэ. Нег гер авчак кө-вүнд ёгх болсэм-ягэсэм?
- Шангыга хёбднй? Атта юмб терни! Би шангыга хёд алиш чиги у-

ав. алулиш чиги угав. Күүнд ёйит болхар бэйхлэ, өврийнн хёбдэсн ёгг Манад зургэан хён ёс бэйну. Юн да-ла хёд ёсэдж байджхар бэйхэмб? Те-динн шүүтнн чиги ёгт.

Ахн ордж авшсн хёд Уачинд, Бо-рис, Воона хойр тосчлэв. Уелчинд хашад орулчлэв. Амд хойр хё Уан Бата уурта бэйдлгтгэр дүүггэрн:

— Алис угайч? Ёдрин дуусн ю не-ггэд бэйсэмч? — болв.

— Би шангыга хё алиш чиги угав алулиш чиги угав. Күүнд ёгх болсн болхла — эврэннн хёбдэс ёг. Шанг-гыга хёбдүр, олна зёбрүр шүдэн бичи хёвр.

— Чи нанд уха заалджахмч? Нан, ахдан индж келдэжхмч? — уурлад хахад тегнэлэд кесг үг келв.

Ахн шидр ёбри тергэр ирсн Во-ован Манджд ймдэр өврийнн хойр хё ёгдэ тэвб. Дүүгэинн үг күүндгэин уурв. Тэгчкред, чееждлэри ноолдсн ёнг гардг болв. Ах-дү хоорндаггүр моггэ орсн кевтэ, нег-негнэйинн чирэ хэлэдг уурв. «Ёсэд, босчнад, наила хэрүцг, нанд уха заадг...» — ахнн дотран уурлад йовна. «Олна зёбрүр гаран сунгэгдг. Шангыга юм тара-хар селдг. Ичр уга — кишва. Хама-гыс ним му уха дасэмб? Кен үүнд заасэмб?» — гиггэд дүнн дотран тоол-ад йовна.

Эднэ цүүгэн амаран удаан болхнн, яггэж чилхн медгджэсн уга, дару-дн болсн хург деер ахнн гемэн медв. Чикрэд, ёмкэсн сэйнар кэйдг күн болв, дүүгэинн йоста залугэинн медв.

Совхозин хург деер хёд яггэж үвл эдж гарсна туск төр күүндгв. Ах хёбч Манджин Батан отарас нег чиги гару уга. Хёбднн ёрун-ёүти, тар-ггэн. Директор докжэнтан Батаг буу-лад наадж хёбчнрт үлгүр кев. Даруны Борис үг авб.

— Мана хэлэджэх хёбдэс гару уга. Хёд ёрун-ёүти, сэн чинтэ. Эннн чик. Болв минн ахиг буууль керг уга. Иим күүт бууульшн биш. Иим амтиг олари шоох кергтэ. Эити да-кдж олна зёбр хэлэдж чадшго. Кёлд-мшэснн гаргэти. ормднн талдан кү тэвти, — гидж тер келв.

Хурт бэйсн амти алиэ болна. Негт, гуринггэд суусн ахинн хэлэлд-нэ, негт олна нүүрт ахинн му гар-гэад, амтид медүлдэж дүүгэинн хэ-лэлднэ. Бээдлэри ахн «гемтэ». Дүнн зёргтэ. Иим амти — чикэр бэй-дг, кэйдмшэс чидлэн арүлдг, шин цагин улс, цуг зёбрин йоста эздүд. Эди буру гаргэсн амтилэ — тернн кен чиги болг — хээр-бээр уга ноолдх улс. Эннн хург суусн амтид сэйнар медгв.

Бата улаггэд сууна. Гентки толг-агэан ёндлггэд, гараг ёргэд босв. Су-усн амти заагур күндэр ишкэд, ик зёвлингта бээдлггээр дееснэн га-рад.

— Уүрмүд. Минн дү чик келджэнэ. Би дакдж хёбнд кэйдлж чадшгөв. Минн гемин тэвти. Тракторт кэйдлэв.

Ах-дү хойрин сурвар эдинг хёб-нэс гаргэв. Хоюри тракторт кэйдлх болчлэв. Хургас гарад хэрдж йовад. Бата дүүггэрн энхкр хэлэдчэр хэлэ-ггэд, эм деернн гаран тэвчкэд келв.

— Ханджанав. Чи чик комсомольч. Йоста гндг күнч. Ханджанав. Ханд-жанав. Дакад буру гаргэхшиш.